

**„Dziś albo nigdy. Wielka wojna i polskie dążenia niepodległościowe”.
Wystawa Archiwum Narodowego w Krakowie prezentowana w 100. rocznicę
wybuchu I wojny światowej**

W 100. rocznicę wybuchu I wojny światowej Archiwum Narodowe w Krakowie zorganizowało we współpracy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych, przy udziale Gminy Miejskiej Kraków i zaprezentowało wystawę plenerową. Przedstawiała ona obraz wydarzeń, który zapoczątkował w Europie i świecie głębokie przemiany mające wiele konsekwencji, w tym działania przynoszące niepodległość Polsce, nawiązujące do wydarzeń sprzed 1914 r.

Zasadnicza część ekspozycji obejmowała okres narastania konfliktu. Następnie można było prześledzić opowieści o kilku aspektach Wielkiej Wojny, zebrane w czterech częściach. Ponadto w innej lokalizacji były prezentowane „Opowieści wojenne”.

Część pierwsza – wojenne sprawy – dotyczyła głównie osób powołanych do służby wojskowej oraz konsekwencji, jakie niesła dla nich wojna, od mobilizacji, poprzez ekwipunek, szpitale, obozy jenieckie, a często i groby wojenne.

Pejzaże wojenne to część druga wystawy, będąca opowieścią o wojnie z perspektywy społeczeństwa polskiego zaangażowanego w organizację pomocy dla cierpiących nędzę i głód żołnierzy oraz ludności cywilnej, ograniczanej w swych prawach przez zmieniające się władze okupacyjne. Pokazywała ruinę, jaką stawały się obszary, przez które przetaczał się front.

Część trzecia – w drodze do niepodległej – poświęcona była polskim dążeniom niepodległościowym od okresu, w którym powstawały organizacje paramilitarne, włączone następnie w szeregi Legionów Polskich, przez piękną kartę legionową w walkach o wolność, zaangażowanie się rodaków na emigracji w działania na rzecz pomocy Polakom i powstania państwa, aż po stworzenie podwalin pod demokratyczne organy władzy w niepodległym państwie.

Tematem czwartej części wystawy były zmiany mentalności polskiego społeczeństwa – jego ewolucja od postawy lojalistycznej do patriotycznej. W poszukiwaniu tożsamości narodowej Polaków pomocne okazały się organizowane obchody wielkich wydarzeń historycznych czy upamiętniające bohaterów narodowych związanych z działaniami niepodległościowymi.

Ostatnia część wystawy „Opowieści wojenne” to historie pisane życiem zwykłego człowieka: młodych żołnierzy, których korespondencja z bliskimi zachowała się do naszych czasów, panny z dobrego domu wspierającej zmuszoną pracą działania legionistów, czy też opowieść z drugiej strony frontu o asie niemieckiego lotnictwa „Czerwonym Baronie”. Zamykał ją obraz rzeczywistości wojennej widzianej okiem satyryka.

Wystawa prezentowana była w dwóch lokalizacjach, część zasadnicza na planszach wystawienniczych w przestrzeni publicznej Placu Szczepańskiego oraz w kameralnym otocze-

niu siedziby głównej Archiwum Narodowego w Krakowie przy ul. Siennej 16, gdzie można było obejrzeć „Opowieści wojenne” oraz oryginalne odznaczenia wojskowe i medale okolicznościowe z lat 1914–1920, pochodzące ze zbiorów prywatnych.

Dokumenty wykorzystane do przygotowania ekspozycji pochodziły z zasobu archiwów państwowych w: Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Koszalinie, Lesznie, Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Płocku, Poznaniu, Rzeszowie, Siedlcach, Suwałkach, Szczecinie, Toruniu, Warszawie oraz z Archiwum Akt Nowych, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Archiwum Narodowego w Krakowie, Muzeum Polskiego w Chicago.

Barbara Berska
Archiwum Narodowe w Krakowie